

TOEZICHT OP MEDIA PLURALISME IN HET DIGITALE TIJDPERK

TOEPASSING VAN DE MEDIA PLURALISME MONITOR IN DE EUROPESE UNIE, ALBANIË, MONTENEGRO, DE REPUBLIEK NOORD- MACEDONIË, SERVIË EN TURKIJE IN 2020

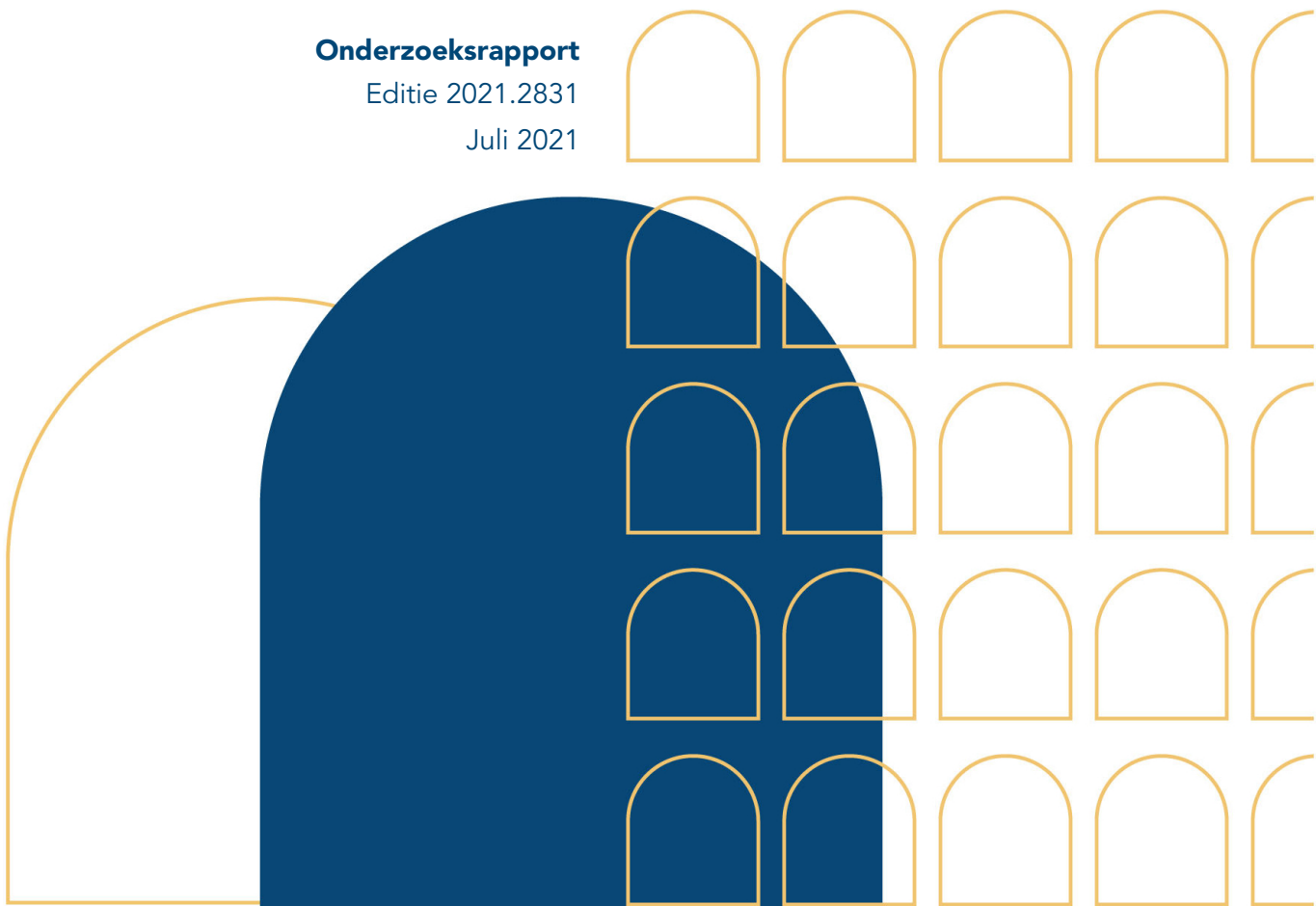
Landenrapport: Nederland

Ofra Klein, EUI

Onderzoeksrapport

Editie 2021.2831

Juli 2021

Inhoudsopgave

1. Over het project	4
1.1. Overzicht van het project	4
1.2. Methodologie	4
2. Inleiding	6
3. Resultaten van de gegevensverzameling: beoordeling van de risico's voor mediapluralisme	7
3.1. Basisbescherming (30% - Laag risico)	8
3.2. Marktpluraliteit (57% - Gemiddeld risico)	10
3.3. Politieke onafhankelijkheid (23% - Laag risico)	11
3.4. Sociale inclusie (32% - Laag risico)	13
4. Pluralisme in de online omgeving: beoordeling van de risico's	15
5. Conclusies	17
6. Notities	18
7. Referenties	19
Bijlagen I. Landenteam	
Bijlagen II. Groep van experts	

© European University Institute 2021

Inhoud en afzonderlijke hoofdstukken © Ofra Klein, 2021

Dit werk is gepubliceerd door het European University Institute,
Robert Schuman Centre for Advanced Studies.

eze tekst mag alleen worden gedownload voor persoonlijke onderzoekdoeleinden. Voor reproductie voor andere doeleinden, zowel op papier als elektronisch, is de toestemming van de auteur(s) vereist. Bij een citatie dient te worden verwezen naar de volledige naam van de auteur(s), redacteur(en), de titel, het jaartal en de uitgever.

Verzoeken dienen te worden gericht aan cmpf@eui.eu

Meningen in deze publicatie weerspiegelen de opvattingen van individuele auteurs en niet die van het European University Institute.

The English version of this report prevails over this translation.

Centre for Media Pluralism and Media Freedom
Robert Schuman Centre for Advanced Studies

Onderzoeksrapport 2021.2831

RSC / Centre for Media Pluralism and Media Freedom

Gepubliceerd op Juli 2021

European University Institute
Badia Fiesolana
I – 50014 San Domenico di Fiesole (FI)
<https://cadmus.eui.eu/>

Het Centre for Media Pluralism and Media Freedom wordt medegefinancierd door de Europese Unie. Deze publicatie geeft de mening weer van de auteur(s). De Commissie kan niet verantwoordelijk worden gehouden voor het gebruik van de informatie in deze publicatie.

1. Over het project

1.1. Overzicht van het project

De Media Pluralisme Monitor (MPM) is een onderzoeksinstrument dat ontwikkeld is om risico's voor mediapluralisme te identificeren in de verschillende EU-lidstaten en kandidaat-lidstaten. Dit verslag is opgesteld op basis van de uitvoering van de MPM 2020. Dit project, in het kader van een voorbereidende actie van het Europees Parlement, werd ondersteund door een subsidie van de Europese Commissie aan het Centre for Media Pluralism and Media Freedom (CMPF) van het Europees Universitair Instituut.

1.2. Methodologie

Auteurschap en beoordeling

Het CMPF werkt samen met ervaren, onafhankelijke onderzoekers om de gegevens te verzamelen en om de rapporten te schrijven, behalve wat betreft Italië waar gegevensverzameling centraal uitgevoerd werd door het CMPF team. Het onderzoek is gebaseerd op een gestandaardiseerde vragenlijst die ontwikkeld is door het CMPF. In Nederland werkt het CMPF samen met Ofra Klein (EUI), die de gegevensverzameling, beoordeling, becommentariëring en interviews met relevante experts heeft uitgevoerd.

Dit verslag werd nagelezen door het CMPF. Om de accuraatheid en betrouwbaarheid van de bevindingen te staven, werd in elke lidstaat een groep van experts aangewezen om de antwoorden op evaluatieve vragen te controleren. (Zie Bijlage 2). Risico's voor mediapluralisme werden onderzocht in vier thematische domeinen, waarvan geacht werd dat zij de voornaamste risicogebieden voor mediapluralisme en persvrijheid omvatten: Basisbescherming, Marktpluraliteit, Politieke onafhankelijkheid en Sociale Inclusie. De resultaten zijn gebaseerd op de beoordeling van verschillende indicatoren voor elk thematisch domein (zie Tabel 1).

Basisbescherming	Marktpluraliteit	Politieke onafhankelijkheid	Sociale inclusie
Bescherming van de vrijheid van meningsuiting	Transparantie van media eigendom	Politieke onafhankelijkheid van de media	Mediatoegang voor minderheden
Bescherming van het recht op informatie	Concentratie van nieuwsmedia	Redactionele autonomie	Mediatoegang voor lokale en regionale gemeenschappen
Journalistieke normen en bescherming	Online platforms, concentratie en handhaving mededingingsregels	Audiovisuele media, online platforms en verkiezingen	Mediatoegang voor vrouwen
Onafhankelijkheid en doeltreffendheid van de media autoriteit	Levensvatbaarheid van de media	Staatsregulering van middelen/steun voor de mediasector	Mediageletterdheid
Bereik van traditionele media en internettoegang	Commerciële invloed en invloed van eigenaars op de redactie	Onafhankelijkheid van het bestuur en de financiering van publieke media	Bescherming tegen illegale en schadelijke content

Tabel 1: Thematische domeinen en indicatoren van de Media Pluralisme Monitor

De digitale dimensie

De Monitor beschouwt de digitale dimensie niet als een apart onderwerp, maar als verweven met de traditionele media en de bestaande beginselen van mediapluralisme en vrijheid van meningsuiting. Niettemin bevat het rapport ook een specifieke analyse van risico's die specifiek verband houden met digitale media.

De berekening van de risico's

De resultaten voor elk thematisch domein en elke aparte indicator zijn gerangschikt op een schaal van 0 tot 100%. Een score tussen 0 en 33% wordt als "laag risico" beschouwd, 34 tot 66% als "gemiddeld risico" en 67% tot 100% als "hoog risico". Voor de indicatoren geldt dat een score van 0 gewaardeerd is als 3%; en een score van 100 is gewaardeerd als 97%. Dit werd gedaan om te voorkomen dat een indicator volledig afwezig of volledig aanwezig is in een land.

Disclaimer: De inhoud van het verslag weerspiegelt niet noodzakelijkerwijs de standpunten van het CMPF, noch het standpunt van de leden die de groep van deskundigen samenstellen. Het geeft de standpunten weer van het nationale landenteam dat de gegevens heeft verzameld en het verslag heeft opgesteld. Als gevolg van bijwerkingen en verfijningen in de vragenlijst zijn de scores van het MPM2021 mogelijk niet volledig vergelijkbaar met die van vorige edities van het MPM. Voor meer details over het project, zie het CMPF-verslag over MPM2021, binnenkort beschikbaar op: <http://cmpf.eui.eu/media-pluralism-monitor/>.

2. Inleiding

Nederland is een West-Europees land met 17,4 miljoen inwoners (StatLine, 2021). Met 517 inwoners per vierkante kilometer is Nederland het op één na dichtstbevolkte land van de Europese Unie (Compendium voor de Leefomgeving, 2020). De officiële talen die gesproken worden zijn Nederlands en Fries. De Friezen zijn de enige wettelijk erkende minderheid in Nederland. Op 1 februari 2021 had 24,7 procent van de bevolking in Nederland een migrantenachtergrond. Hieronder vallen tweede generatie migranten, die in Nederland zijn geboren (CBS, 2021). Van de totale Nederlandse bevolking heeft 10,6 procent een westerse migratieachtergrond en 14,0 procent een niet-westerse migratieachtergrond. Bijna de helft (46,2 procent) van de mensen met een migratieachtergrond is een tweede generatie migrant. De grootste groepen komen uit Turkije, Marokko, Indonesië, Duitsland en Polen (CBS, 2021).

Nederland is een welvarend land, maar door de lockdown in 2020 is het bruto binnenlands product voor het eerst in zes jaar gekrompen. Na een sterk herstel in het derde kwartaal van het jaar bleef de totale reductie van het bbp in 2020 beperkt tot 2,5 procent (CBS, 2020).

Nederland is een parlementaire constitutionele monarchie. De verkiezingen vinden plaats op basis van proportionele representatie, met een lage kiesdrempel. Mark Rutte leidt sinds 2010 kabinetten van wisselende samenstelling (EuropaNu, geen datum).

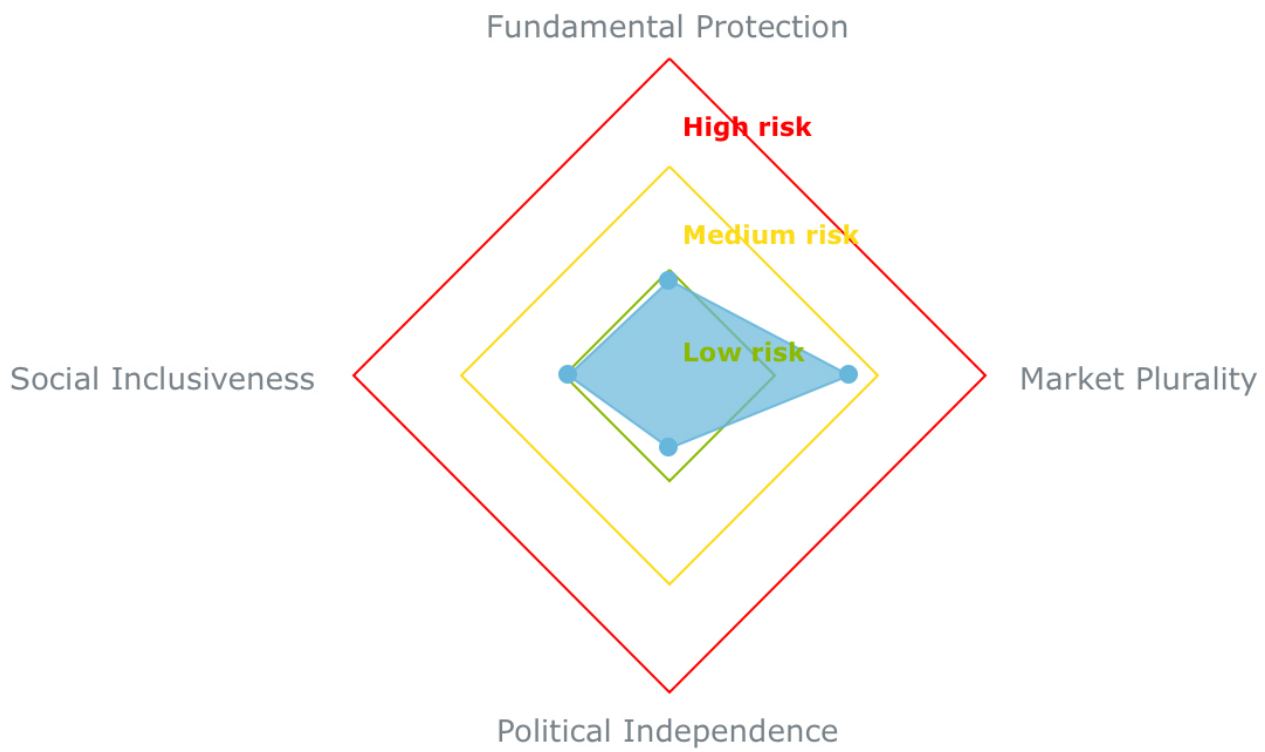
Het Nederlandse medialandschap is steeds meer geconcentreerd. De Nationale Publieke Omroep (NPO) is de grootste op de televisiemarkt, gevolgd door Talpa en RTL als grootste commerciële omroepen. Het Nederlandse landelijke publieke mediasysteem is uniek door de samenstelling van verschillende omroepen, gericht op verschillende doelgroepen. Talpa is de grootste aanbieder op de radiomarkt en bezit het enige persbureau, APN. De krantenmarkt is voor 90 procent in handen van het Vlaamse Mediahuis en DPG Media (CvdM, 2020a, p. 4). De journalistieke sfeer wordt gekenmerkt door een sterke journalistieke cultuur gebaseerd op vrijheid van meningsuiting, redactionele onafhankelijkheid en zelfregulering door journalistieke verenigingen en gedragscodes. De nieuwsconsumptie is in Nederland met 85 procent over het algemeen hoog (CvdM, 2020b, p. 3). Ook het vertrouwen in de media is in Nederland relatief hoog (CvdM, 2020b).

In 2020, nog vóór de COVID-uitbraak, steeg het aandeel Nederlanders dat betaalde voor online nieuws van 11 procent in 2019 naar 14 procent in 2020. De lockdown leidde tot een tijdelijke toename van het bereik van televisie, radio en nieuwsmedia (CvdM, 2020a, p.4). Tegelijkertijd daalden de inkomsten door lagere verdiensten uit advertenties (CvdM, 2020a, p. 5).

De auteur van dit rapport wil de Nederlandse experts bedanken. Zij hebben waardevolle feedback gegeven op een klein aantal vragen uit de monitor. De auteur neemt de verantwoordelijkheid voor mogelijke fouten in het rapport.

3. Resultaten van de gegevensverzameling: beoordeling van de risico's voor mediapluralisme

The Netherlands: Media Pluralism Risk Areas

JS chart by amCharts

Dit rapport geeft de resultaten weer van een gedetailleerde meting van 20 indicatoren van mediapluralisme, gegroepeerd in vier thematische domeinen: **Bescherming fundamentele rechten, marktpluraliteit, politieke onafhankelijkheid** en **sociale inclusie**. Nederland scoort op drie van de vier thematische domeinen een laag risico.

Basisbescherming (30%, laag risico): Nederland scoort goed op het gebied van basisbescherming. Er is een sterk wettelijk kader dat de vrijheid van meningsuiting waarborgt. Echter zijn er een aantal obstakels die soms verhinderen dat journalisten hun functie goed kunnen uitvoeren. De lange wachttijd en onvolledigheid in de verstrekkingen van WOB-verzoeken, alsmede de verslechterde economische positie en veiligheid van journalisten, versterkt door Covid-19, zijn problematische ontwikkelingen.

De **pluraliteit van de markt** scoort een gemiddeld risico (**57%**). De relatief hoge risicoscore wordt veroorzaakt door een grotere marktconcentratie, die is toegenomen met de overname van Sanoma door DPG Media in 2020 (CvdM, 2020a, p. 4). Er zijn weinig wettelijke bepalingen die de openbaarmaking van eigendomsgegevens waarborgen en verregaande concentratie in te perken. Verder is er een toenemend risico voor de levensvatbaarheid van de media met een daling van de reclame-inkomsten voor nieuwsmedia tijdens Covid-19.

Politieke onafhankelijkheid scoort een laag risico (**24%**): Er zijn geen wettelijke waarborgen tegen belangenconflicten of controle van media door partijen, partijdige groeperingen of politici, maar er zijn

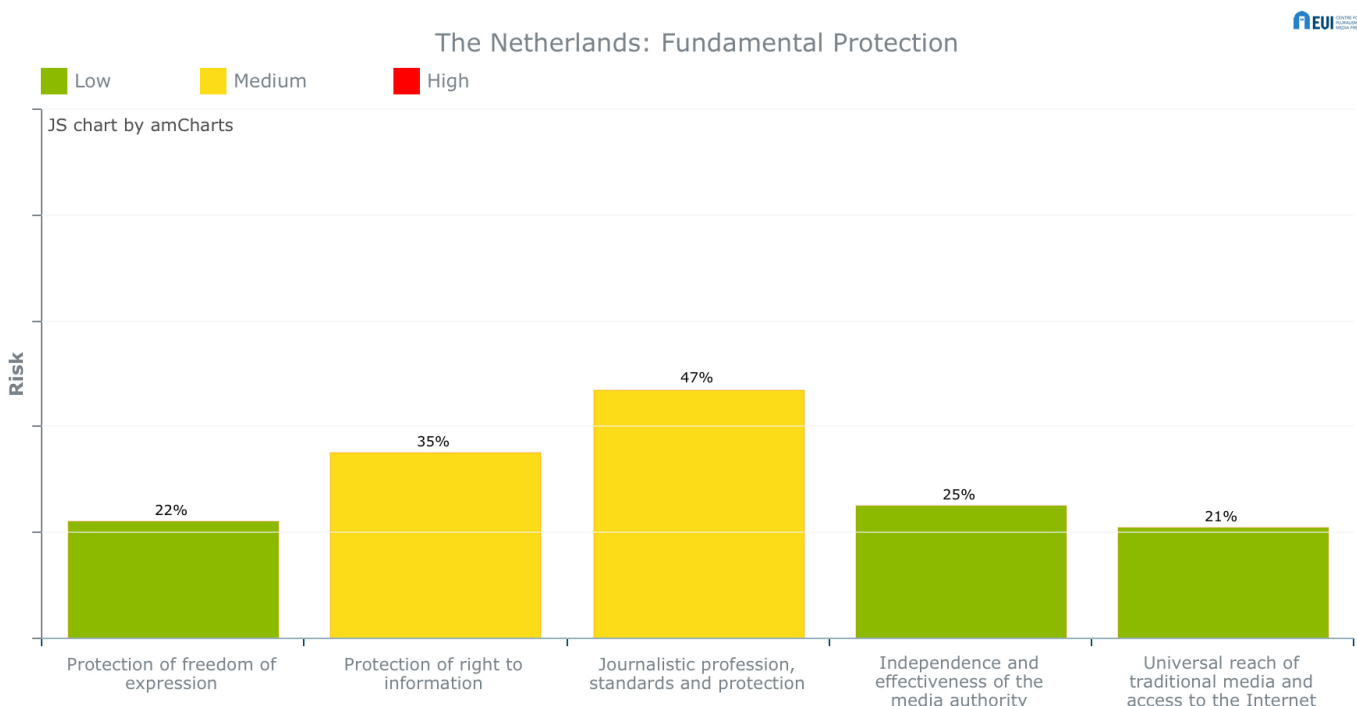
geen aanwijzingen dat dit in de praktijk ook het geval is. De regering benadrukte het belang van de media tijdens de pandemie en nam verschillende maatregelen om de mediasector te ondersteunen. Daarnaast is er recentelijk een gedragscode gecreëerd om de transparantie van digitale politieke advertenties te verbeteren.

Sociale insluiting scoort een laag risico (**32%**). Deze verandering (vorig jaar was er een gemiddelde score) is het gevolg van een verandering in meting in de MPM. De variabelen met betrekking tot de mediatoegang voor mensen met een beperking zijn vanaf 2020 in dit domein opgenomen, wat de resultaten heeft beïnvloed. Hoewel de toegang voor mensen met een beperking is verbeterd ten opzichte van 2019, kan er nog veel worden gedaan om de media inclusiever te maken voor deze groep, evenals voor minderheden en vrouwen.

De online-indicatoren scoren een laag risico. Er zijn geen aanwijzingen dat informatie online op willekeurige wijze wordt verwijderd. Twee rechtszaken over de verwijdering van inhoud gerelateerd aan Covid-19 op YouTube en Facebook zijn in het voordeel van de platforms beslist. Een risico is dat advertentie-inkomsten steeds meer naar sociale-mediaplatforms stromen. Er bestaat in Nederland geen specifieke regelgeving tegen online haatdragende inhoud en desinformatie. Er is een hoge mate van internetpenetratie en de digitale vaardigheden zijn over het algemeen hoog.

3.1. Basisbescherming (30% - Laag risico)

*De indicatoren inzake de **Basisbescherming** vormen de ruggengraat van de regelgeving voor de mediasector in elke hedendaagse democratie. Ze meten een aantal potentiële risicogebieden, met inbegrip van het bestaan en de doeltreffendheid van de uitvoering van de (grond)wettelijke waarborgen voor de vrijheid van meningsuiting en het recht op informatie; het statuut van journalisten, met inbegrip van hun bescherming en de mogelijkheid om hun opdracht uit te voeren; de onafhankelijkheid en de doeltreffendheid van de nationale regelgevende instanties die bevoegd zijn om de mediasector te reguleren; en het bereik van traditionele media en toegang tot het internet.*

Basisbescherming scoort een laag risico van 30%

De bescherming van de vrijheid van meningsuiting scoort een laag risico (22%). In Nederland vloeit de vrijheid van meningsuiting voort uit de grondwet. Strafrechtelijke beperkingen op smaad vormen geen belemmering voor de openbare uiting van ideeën. Op sociale media worden uitingen gemodereerd op basis van de richtlijnen die door platforms zijn opgesteld.

De **bescherming van het recht op informatie** scoort een gemiddeld risico (35%). De Wet Openbaarheid van Bestuur (W.O.B) regelt het recht van burgers op inzage in bestuurlijke documenten die bij de overheid berusten. In 2020 werd tweederde van de WOB-verzoeken te laat en/of onvolledig afgehandeld (Het Parool, 2021).

Op 18 december 2020 is het wetsvoorstel tot wijziging van de Wet Huis voor Klokkeluiders ingediend bij de Raad van State (Loyens & Loeff, 2020). De wijziging is bedoeld om de positie van klokkenluiders te verbeteren. Het wetsvoorstel werd echter bekritiseerd door onder andere Transparency International Nederland, die stelde dat het voorstel van meerdere meldkanalen voor klokkenluiders tot verwarring kan leiden. Verder wordt in het amendement niets gedaan aan de gebreken van het Huis voor Klokkeluiders, dat eerder werd bekritiseerd vanwege de trage behandeling van zaken (Rooijendijk, 2020; Loyens & Loeff, 2020). De Wet Huis voor Klokkeluiders stelt dat werkgevers met meer dan 50 werknemers een procedure moeten hebben voor het melden van vermoedens van misstanden.

Journalistiek beroep, normen en bescherming scoort een middelgroot risico (47%). Een reden voor de toename van het risico ten opzichte van vorig jaar is dat in de huidige MPM vragen over anti-SLAPP-wetgeving zijn opgenomen. Momenteel is er in Nederland geen anti-SLAPP-wetgeving van kracht. Een bijkomend risico is een toename van geweld tegen journalisten. De Nederlandse Nationaal Coördinator Terrorismedebestrijding en Veiligheid heeft journalisten voor het eerst aangewezen als doelwit van ernstige bedreigingen en agressie in 2020. Bij het meldpunt PersVeilig kwamen in 2020 wekelijks twee meldingen binnen van bedreigingen tegen journalisten (NVJ, 2020). Nieuwsomroep NOS verwijderde zelfs de logo's van satellietwagens door aanhoudende bedreigingen (Henley, 2020). Nederland staat nu op de vijfde plaats in de World Press Freedom Index (RSF, 2020).

Nederland heeft een vakbond voor journalisten. De Nederlandse Vereniging van Journalisten (NVJ) had in 2019 bijna 8000 journalisten als lid op een totaal van ongeveer 18.000 journalisten in Nederland (NVJ, geen datum). De NVJ heeft een gedegen reputatie, is zeer actief in het onderhandelen over de positie van journalisten, stelt zaken aan de orde en vergroot het bewustzijn over mogelijke bedreigingen. De vereniging heeft zich actief ingezet om de arbeidsomstandigheden van het toenemende aantal freelancejournalisten in Nederland te verbeteren. In 2017 gaf bijna 40 procent van de zelfstandige journalisten aan niet rond te kunnen komen van hun werk (Brandenburg, 2017). Onlangs heeft de NVJ een tool ontwikkeld die freelancers kunnen gebruiken om te onderhandelen over hun salaris (NVJ, 2021).

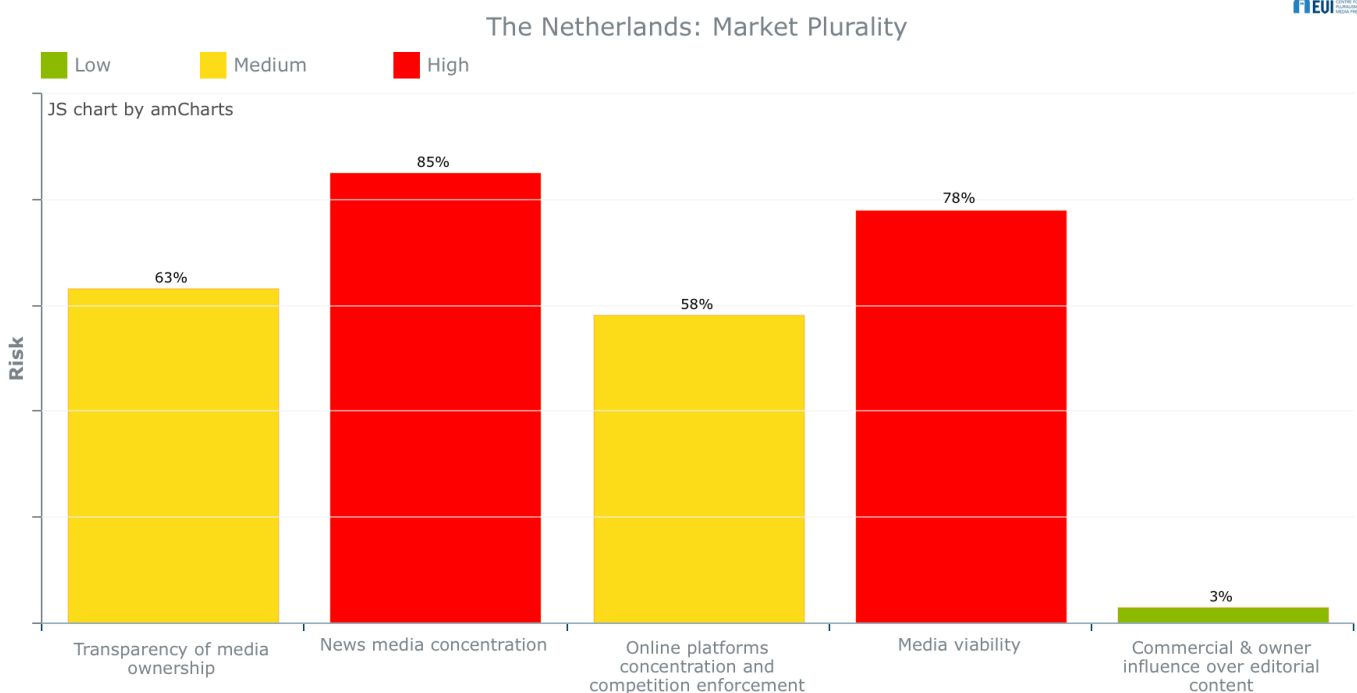
De **onafhankelijkheid en doeltreffendheid van de media-autoriteit** (25%) scoort een laag risico. De onafhankelijkheid van de autoriteit is expliciet omschreven in een wet voor zelfstandige bestuursorganen¹¹. De Mediawet beperkt de onafhankelijkheid van het Commissariaat voor de Media (CvdM) doordat bepaalde bevoegdheden bij wet zijn toegekend aan de minister die verantwoordelijk is voor het mediabeleid in plaats van aan het CvdM (Schultz et al., 2011, p. 143). Het CvdM opereert transparant, onder meer door wettelijke verplichtingen tot publicatie van besluiten en jaarlijkse rapportageverplichtingen.

Eind 2019 en begin 2020 berichtte het NRC over verschillende schandalen binnen het CvdM (Nieber en Wester, 2019; 2020). Dit was aanleiding voor een overheidsonderzoek, waarna de minister besloot tot een herstructurering van de media-autoriteit (NRC, 2020).

Een hoog percentage van de bevolking heeft toegang tot radio, televisie en internet. Hiermee scoort het **universele bereik van de traditionele media en de toegang tot internet** een laag risico (21%).

3.2. Marktpluraliteit (57% - Gemiddeld risico)

De indicatoren voor marktpluraliteit richtten zich op de economische risico's voor het pluralisme in de media, die voortvloeien uit een gebrek aan transparantie en concentratie van eigendom, duurzaamheid van de media-industrie, blootstelling van de journalistiek aan commerciële belangen. De eerste indicator onderzoekt het bestaan en de doeltreffendheid van bepalingen inzake transparantie van media-eigendom. Gebrek aan concurrentie en extern pluralisme worden afzonderlijk beoordeeld voor de nieuwsmedia (productie van het nieuws) en voor de online platforms (toegangspoorten tot het nieuws), waarbij horizontale en crossmediale concentratie, de concentratie van de onlinereclamemarkt en de rol van de handhaving van de mededingingsregels afzonderlijk worden bekeken. De indicator voor de levensvatbaarheid van de media meet de ontwikkeling van de inkomsten en de werkgelegenheid, in relatie tot de ontwikkeling van het bbp. De laatste indicator is bedoeld om de risico's voor de pluraliteit van de markt te beoordelen die worden veroorzaakt door zakelijke belangen bij de productie van redactionele inhoud, zowel vanuit commercieel oogpunt als vanuit het oogpunt van de eigenaar.

Marktpluraliteit scoort een gemiddeld risico van 57%

Het risico met betrekking tot de **transparantie van mediaeigendom** (63%) is gemiddeld. Dit komt door het ontbreken van een wet met (nieuws)media-specifieke bepalingen die openbaarmaking van eigendomsgegevens verplicht stelt. De Mediawet (2008) schrijft voor dat commerciële omroeporganisaties het publiek gemakkelijk, rechtstreeks en permanent toegang moeten geven tot een minimum aan informatie. Het Commissariaat voor de Media verstrekt informatie over de eigendomsstructuren van de belangrijkste mediagroepen die in Nederland actief zijn, maar niet altijd over de uiteindelijke begunstigden.

De **concentratie van nieuwsmedia** (85%) wijst op een hoog risico. De markt is sterk geconcentreerd, zowel wat het kijkersaandeel als het marktaandeel betreft. Er is geen mediawetgeving die het eigendom van media aan banden legt. De eerste drie televisieaanbieders hebben een publieksconcentratie van 74% (CvdM, 2020a, p.29). Voor de radiomarkt is dit 73% (CvdM, 2020a, p.29). Het Vlaamse Mediahuis en DPG Media hebben 90 procent van de Nederlandse dagbladenmarkt in handen. Sanoma is in 2020 overgenomen door DPG Media, waardoor de marktconcentratie is toegenomen (CvdM, 2020a, p. 4).

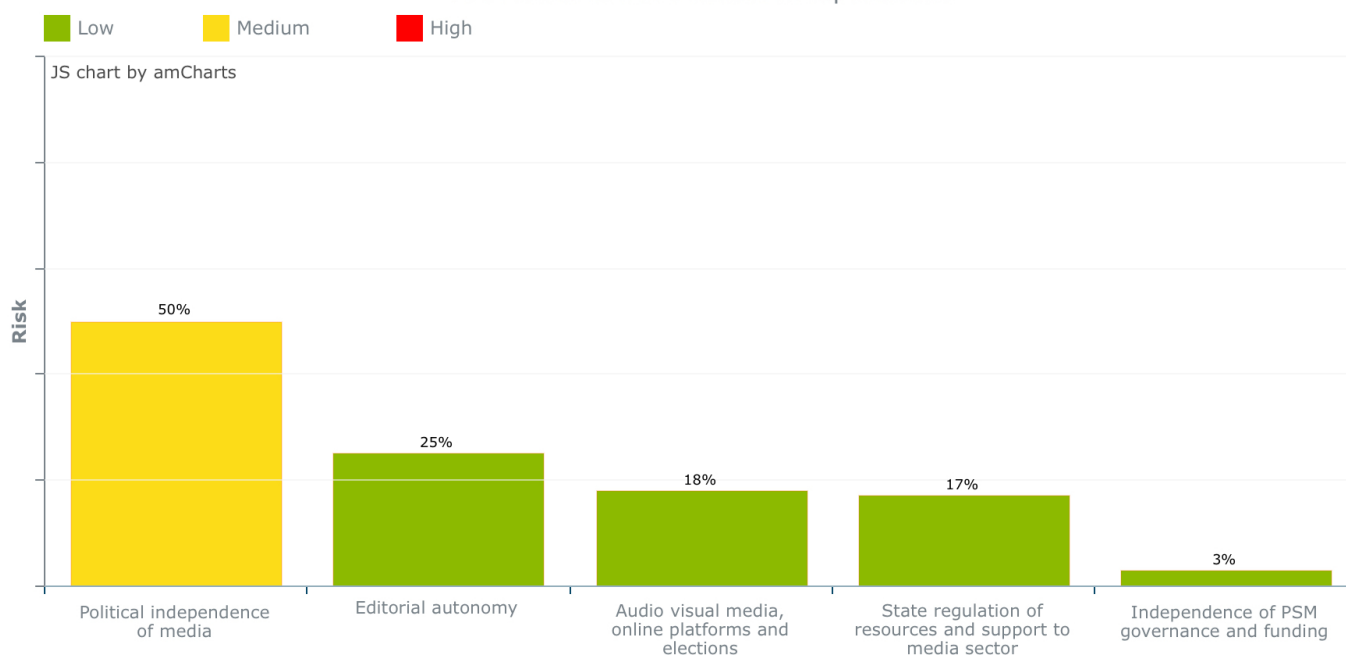
Er is een gemiddeld risico als het aankomt op de **concentratie van online platforms** en de handhaving van mededingingsregels(58%). In Nederland wordt sociale media door een groot deel van de bevolking gebruikt. Toch wordt nieuws nog steeds vooral direct via nieuwssites gelezen en niet via sociale media (CvdM, 2020b). Inkomsten uit advertenties online gaan steeds vaker naar sociale media platforms in plaats van naar nieuwsmedia (CvdM, 2020a, p. 6). Er is geen bestuursorgaan of rechterlijke instantie die toeziet op de naleving van de mededingingsregels op de online advertentiemarkt.

Er is een hoog risico voor de indicator **levensvatbaarheid van de media** (78%). Het aangegeven risiconiveau is iets hoger dan vorig jaar. Kranten rapporteren over het negatieve effect van de lockdown op de inkomsten voor alle sectoren (audiovisueel, radio en kranten). Dit komt door terugval in advertentie-inkomsten, vooral in de eerste helft van 2020 (de Jong, 2020; NPO 2021; Hafkamp, 2020; Radio.nl, 2020). Ten tijde van het schrijven van dit rapport konden echter nog geen definitieve cijfers over de inkomsten in 2020 worden gevonden. De branchevereniging voor lokale publieke omroepen (NLPO) verwachtte dat voor september 2020 een op de vijf lokale omroepen zijn activiteiten zou moeten staken vanwege geldproblemen (Hinke, 2020). De werkloosheid onder journalisten steeg begin 2020, maar leek zich na juli 2020 te herstellen (Kivits, 2021). Freelancers meldden ook minder werk te krijgen (Kivits, 2020). Er werden verschillende fondsen voor freelancers en nieuwsorganisaties opgericht (SvdJ, 2020).

Commerciële inhoud en invloed van de eigenaar op de redactionele inhoud scoort een **laag risico (3%)**. De onafhankelijkheid van redacties is vastgelegd in een *redactiestatuut* (NVJ, 2008). De Mediawet schrijft voor dat publieke omroepen hun diensten onafhankelijk van commerciële en overheidsinvloed behoren aan te bieden. De Mediawet 2008 bevat regels voor reclame, sponsoring en productplaatsing voor omroepen. In 2020 is de Mediawet herzien zodat deze ook van toepassing is op digitale platforms (CvdM, 2020b).

3.3. Politieke onafhankelijkheid (23% - Laag risico)

De indicatoren m.b.t. politieke onafhankelijkheid beoordelen het bestaan en de doeltreffendheid van regulerende en zelfregulerende waarborgen tegen politieke vooringenomenheid en politieke invloeden op de nieuwsproductie, -distributie en -toegang. Meer in het bijzonder wordt getracht de invloed van de staat en van de politieke macht op het functioneren van de mediamarkt en de onafhankelijkheid van de publieke media te evalueren. Voorts wordt gekeken naar het bestaan en de doeltreffendheid van (zelf)regulering om de redactionele onafhankelijkheid en de beschikbaarheid van pluralistische politieke informatie en standpunten te waarborgen, met name tijdens verkiezingsperiodes.

De indicatoren m.b.t. politieke onafhankelijkheid beoordelen het bestaan en de effectiviteit van regelgevende waarborgen tegen politieke vooringenomenheid en politieke controle op de media, persbureaus en distributienetwerken. Ze hebben ook betrekking op het bestaan en de effectiviteit van zelfregulering bij het waarborgen van de redactionele onafhankelijkheid. Bovendien proberen ze de invloed van de overheid (en, meer in het algemeen van de politieke macht) op de werking van de mediamarkten en de onafhankelijkheid van de openbare omroep te evalueren

Politieke onafhankelijkheid scoort een laag risico van 24%.

De indicator **Politieke onafhankelijkheid van de media** scoort gemiddeld 50%. Deze risicobeoordeling is vooral te wijten aan het ontbreken van regelgevingswaarborgen tegen belangenconflicten of om de directe en indirecte controle van de media door partijen, partijdige groeperingen of politici te beperken.

De indicator **Redactionele autonomie** scoort een laag risico (25%). De redactionele autonomie wordt beschermd door het redactiestatuut, dat door alle Nederlandse nieuwsuitgevers wordt nageleefd. Verder heeft de Raad voor de Journalistiek een Code voor Journalisten waarin de journalistieke onafhankelijkheid wordt benadrukt (RvdJ, 2019, p. 9). Sommige nieuwsmedia hebben een eigen journalistieke code opgesteld.

De indicator over **audiovisuele media, onlineplatforms en verkiezingen** scoort een laag risico (18%). Naar de aanloop naar de verkiezingen van maart 2021 zijn maatregelen genomen tegen online desinformatie. Meer informatie over deze maatregelen is te vinden in het laatste deel van het verslag over digitale indicatoren. Er zijn geen wettelijke bepalingen over een eerlijke vertegenwoordiging van politieke standpunten op de publieke media. De mediawet bepaalt dat deze een afspiegeling moeten zijn van publieke waarden en moeten voldoen aan de democratische, sociale en culturele behoeften van de Nederlandse samenleving. De Nederlandse publieke media is uniek door zijn samenstelling van verschillende omroepverenigingen, die zich op uiteenlopende doelgroepen richten. De Mediawet kent zendtijd toe aan politieke partijen, zowel tussen verkiezingscampagnes als tijdens verkiezingscampagnes. Er is geen wet die politieke reclame op de publieke omroep tijdens verkiezingscampagnes aan banden legt.

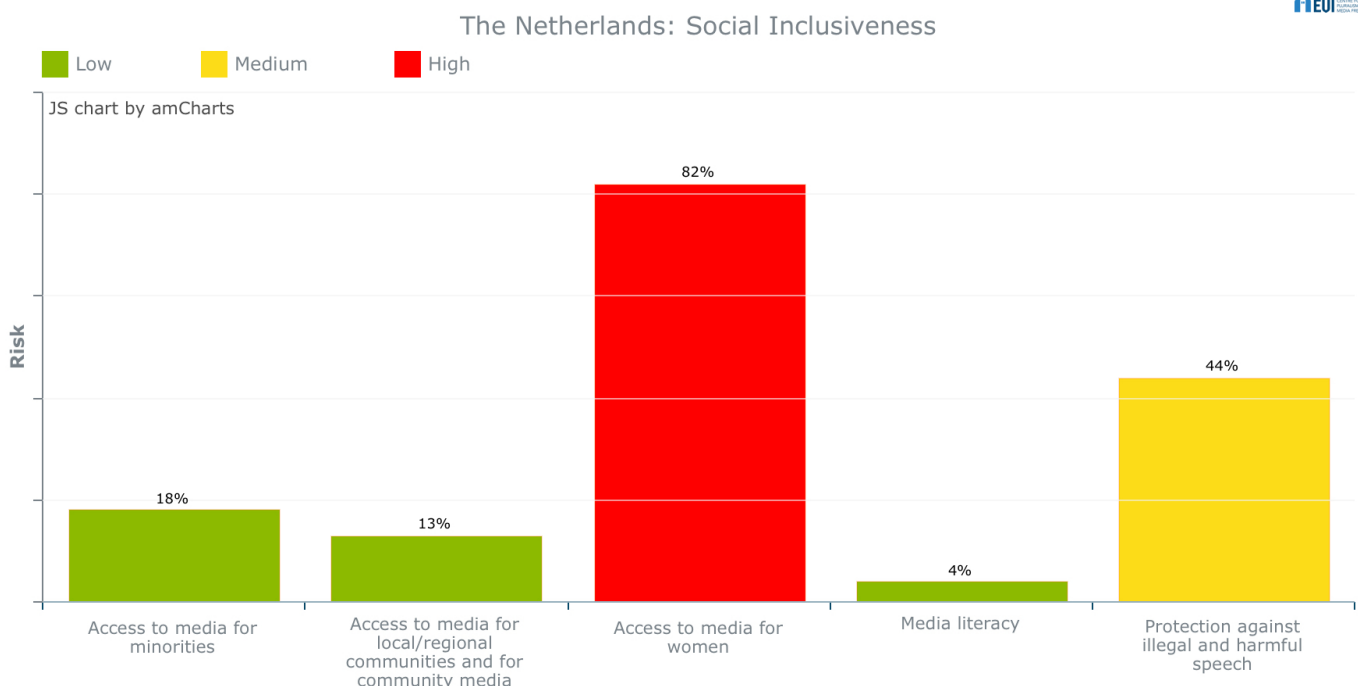
De media-aandacht tijdens de meest recente verkiezingen, in maart 2021, was echter niet altijd evenredig aan de grootte van de partij (Takken, 2021; Bormans et al., 2021; Aldering & Van der Pas, 2021).

Staatsregulering van middelen en steun aan de mediasector (17%) heeft een laag risico. Spectrumtoewijzing, overheidssubsidies en advertenties van de overheid zijn op een transparante manier georganiseerd. De regering benadrukte het belang van de media tijdens de pandemie en nam verschillende maatregelen om de mediasector te ondersteunen. Het kabinet maakte 2 miljoen euro vrij om de regionale en lokale journalistiek te ondersteunen en richtte het tijdelijke steunfonds voor de lokale journalistiek op (Rijksoverheid, 2020a).

Ook de indicator **Onafhankelijkheid van het bestuur en de financiering van het PSM (3%)** scoort een laag risico. De mediawet voorziet in eerlijke en transparante benoemingsprocedures voor bestuurs- en directiefuncties in de publieke media, die onafhankelijkheid van de regering of andere politieke invloeden waarborgen. De mediawet schrijft transparante en eerlijke procedures voor om te waarborgen dat de financiering van het publieke mediastelsel toereikend is.

3.4. Sociale inclusie (32% - Laag risico)

De indicatoren voor sociale inclusie richten zich op de toegang tot media voor specifieke groepen in de samenleving: minderheden, lokale en regionale gemeenschappen, vrouwen en mensen met een beperking. Ook wordt gekeken naar de mediageletterdheid van het land, met inbegrip van de digitale vaardigheden van de bevolking als geheel. Voor de 2021 editie van de MPM is een nieuwe indicator toegevoegd aan dit domein om nieuwe uitdagingen te beoordelen die voortvloeien uit het gebruik van digitale technologieën: Bescherming tegen illegale, schadelijke en haatdragende meningsuiting. Door deze wijziging van de indicatoren is een vergelijking met vorige edities van de MPM minder goed mogelijk.

Sociale integratie scoort een laag tot middelhoog risico van 32%.

De indicator **Toegang tot de media voor minderheden** scoort een laag risico van 18%. Dit lage risicopercentage is vooral te danken aan de toegang tot media voor wettelijke minderheden, de Friezen. De

Friezen hebben een eigen regionale omroep: Omrop Fryslân. De vertegenwoordiging van andere minderheden scoort een gemiddeld risico. Hoewel de publieke omroep NPO zich sterk heeft gemaakt voor meer representatie, concluderen rapporten van Women Inc., de NPO Ombudsman en het NPO Expertpanel dat Nederlanders van niet-westerse afkomst nog steeds niet goed vertegenwoordigd zijn in de televisieprogramma's van de publieke omroep (Kartosen-Wong, 2020; Gorter et al., 2020). De NPO erkent deze tekortkoming in hun begrotingsverslag 2020 (NPO 2019, p. 26). Onder deze indicator valt ook de toegang tot media voor mensen met een beperking. De Mediawet schrijft voor dat zowel publieke als commerciële omroepen Nederlandse audiovisuele producties moeten voorzien van ondertiteling. In de Mediawet 2020 zijn aanpassingen opgenomen om televisie bij rampen of crises toegankelijker te maken voor mensen met een visuele of auditieve beperking (Mediawet, 2008). Voor bijna alle NPO-programma's zijn ondertitels en gesproken ondertiteling beschikbaar en voor sommige programma's is audiodescriptie beschikbaar (NPO, geen datum). In 2020 is Nederlandse gebarentaal officieel erkend en zullen enkele aanvullende programma's via gebarentaal toegankelijk worden gemaakt (NOS, 2020; Markus 2021).

De indicator **Toegang tot media voor lokale/regionale gemeenschappen en voor gemeenschapsmedia** scoort een laag risico (13%). In tegenstelling tot vorig jaar is een van de variabelen met betrekking tot gemeenschapsmedia gecodeerd als “niet van toepassing” in plaats van “nee”, omdat de Nederlandse Mediawet gemeenschapsmedia niet als een aparte categorie beschouwt, maar als onderdeel van de publieke omroep (Rutten et al., 2009, p.75). Door deze hercodering is het risico verschoven van een gemiddeld naar laag risico. Toch is het risico voor lokale media vrij hoog als gevolg van de financiering. In 2016 had ongeveer 30% van de lokale publieke omroepen het financieel moeilijk. In de afgelopen jaren (2016-2018) had 28 procent van de lokale media onvoldoende middelen (CvdM, 2019a). Zoals eerder beschreven heeft de pandemie ook een effect gehad voor de financiering van lokale media.

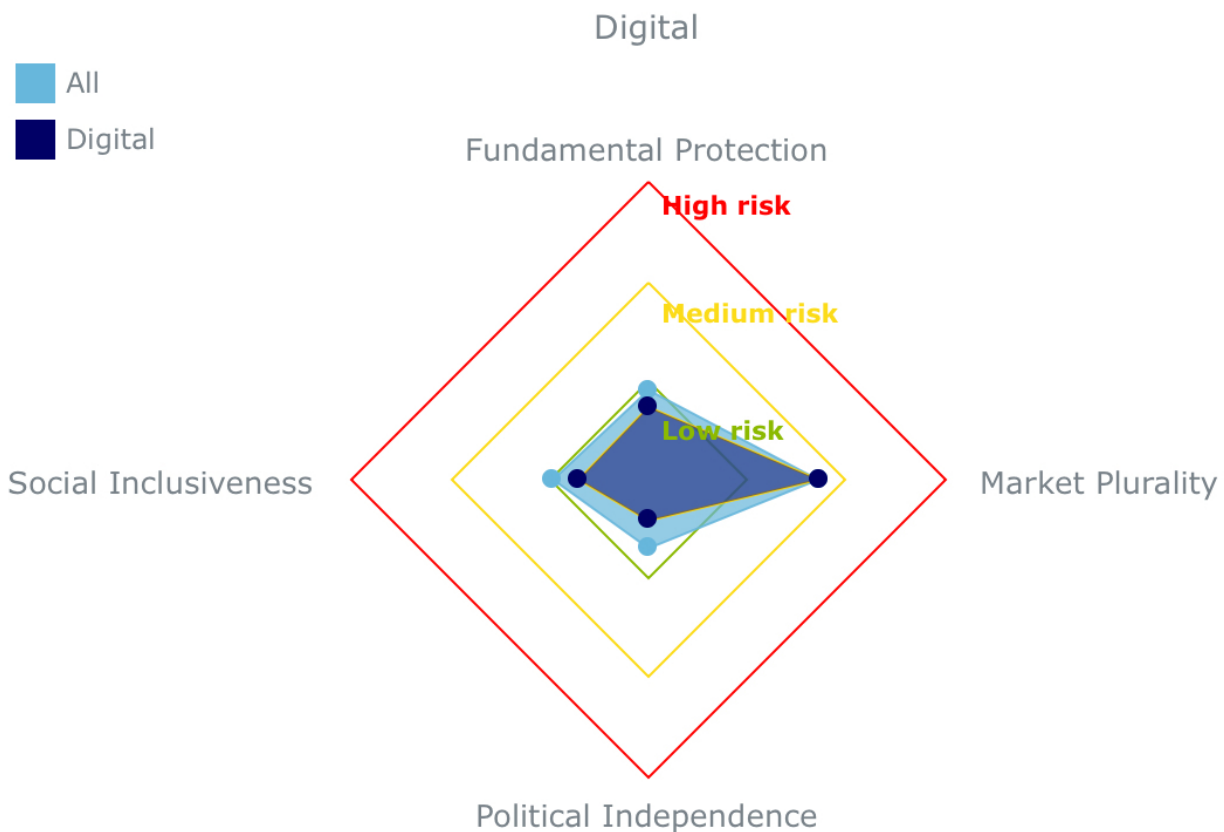
De toegang tot de media voor vrouwen scoort met 82 procent een hoog risico. Het aantal vrouwelijke hoofdredacteuren bij kranten en het aantal vrouwelijke leidinggevenden of bestuursleden bij omroepen is laag in Nederland. Mannen worden nog steeds vaker weergegeven en geciteerd in televisie-items en kranten, op de radio en op nieuwssites (69 procent is man, 26 procent is vrouw). Vrouwen worden minder vaak uitgenodigd als deskundige (slechts in 23 procent van de gevallen) en doen minder vaak verslag van het nieuws (1 op de 4) (Gorter et al., 2020; CvdM 2019b). Ook tijdens de verkiezingen van maart 2021 kregen mannelijke partijleiders, in vergelijking tot vrouwelijke leiders, meer aandacht dan verwacht zou worden op basis van de grootte van de partij (Aaldering & Van der Pas, 2021).

Mediageletterdheid scoort een laag risico van 4 procent. Nederland voert een actief beleid op het gebied van digitale mediawijsheid. De overheid heeft geprobeerd om mediawijsheid te verbeteren door het opzetten van het expertisecentrum Mediawijzer.net. Daarnaast heeft de Nederlandse overheid in haar strijd tegen desinformatie tijdens de verkiezingen van 2021 het belang van digitale geletterdheid benadrukt (Rijksoverheid, 2020b)

Bescherming tegen illegale en schadelijke meningsuiting heeft een middelgroot risico (44%), als gevolg van het onderontwikkelde beleid in Nederland tegen desinformatie en schadelijke online meningsuiting. Meer informatie over deze indicator is te vinden in de volgende sectie.

4. Pluralisme in de online omgeving: beoordeling van de risico's

The Netherlands: Media Pluralism Risk Areas

JS chart by amCharts

Verschillende indicatoren in de monitor van dit jaar hadden betrekking op de digitale omgeving. Voor de indicator van de **basisbescherming** geniet de online-uiting dezelfde grondwettelijke bescherming als offline-communicatie. Online-uitingen zijn daarnaast onderworpen aan de gemeenschappelijke richtlijnen van de sociale-mediaplatforms. Veel sociale media platforms houden zich aan de EU-gedragscode inzake desinformatie. Nederlandse organisaties maakten aanvankelijk deel uit van het fact-checking project van Facebook, maar trokken zich terug omdat ze het niet eens waren over de vrijstelling van politici van fact-checking (RTL Nieuws, 2019). De fact-checking van Nederlandse Covid-19 content werd uitgevoerd door buitenlandse fact-checkers (Hijink & Wassens, 2020). Tijdens de pandemie probeerden online platforms de verspreiding van misleidende informatie te beperken door voorrang te geven aan content van de overheid en links naar webpagina's van de overheid toe te voegen aan berichten over Covid-19 (Hijink & Wassens, 2020). Zowel Facebook als YouTube werden aangeklaagd door gebruikers die vermoedden dat de verwijdering van hun Covid-19-gerelateerde posts hun recht op vrijheid van meningsuiting had geschonden. In beide gevallen stelde de rechter de platforms in het gelijk (Rechtbank Amsterdam, 2020a; 2020b). Het percentage van de bevolking dat toegang heeft tot breedband ligt in de buurt van 100. De snelheid van de internetverbindingen is hoog en er zijn waarborgen voor netneutraliteit. Hiermee scoort de indicator universele bereik van de traditionele media en de toegang tot internet (21%) een laag risico.

Op het gebied van **marktpluraliteit** vertonen digitale media geen discrepanties met offline media. Hetzelfde gebrek aan media-specifieke wetgeving inzake de bekendmaking van eigendom geldt voor online nieuwsmedia. Deloitte verwachtte een gemiddelde afname van 20 procent in digitale advertenties voor het jaar 2020 (Kist, 2020). Inkomsten uit digitale advertenties gaan eerder naar Google en Facebook dan naar

Nederlandse nieuwssites (CvdM, 2020a, p. 6). Er is geen bestuursorgaan of gerechtelijk orgaan die toeziet op de naleving van de mededingingsregels op de advertentiemarkt. Ook is er geen vorm van belasting op online platforms (Koethenbuerger, 2019).

De **concentratie van online platforms en handhaving van de mededingingsregels** scoort een gemiddeld risico (58%). Nederlanders maken veel gebruik van sociale media platforms. Jongere generaties consumeren nieuws steeds vaker via sociale media. Toch ging in 2020 het merendeel van de nieuwsconsumenten rechtstreeks naar nieuwssites (48 procent), tegenover 26 procent die via sociale media op nieuwssites terechtkwamen (CvdM, 2020b). Ook kranten maken steeds meer gebruik van digitale middelen (Piersma, 2021). In de vernieuwde Mediawet van november 2020 is regelgeving opgenomen die verkapte reclame online verbiedt. Videoplatformdiensten zijn, in tegenstelling tot lineaire mediadiensten en on-demand mediadiensten, niet redactioneel verantwoordelijk voor de video's die op het platform worden aangeboden. De vernieuwde Mediawet stelt dat zij passende maatregelen moeten nemen om ervoor te zorgen dat het voor gebruikers van het platform duidelijk is of er reclame, sponsoring of productplaatsing in een video aanwezig is (CvdM, 2020c).

Op het gebied van **politieke onafhankelijkheid** hebben digital native nieuwsmedia een laag risico om politiek gecontroleerd te worden. In de Journalistieke code van de Raad voor de Journalistiek staat dat "deze code van toepassing is op alle vormen van journalistiek ongeacht de drager of het medium" (RvdJ, 2019, p. 8). Sommige nieuwskanalen hebben ook specifiekere richtlijnen voor het gebruik van sociale media door journalisten (NOS, geen datum; NRC, geen datum).

In de aanloop naar de verkiezingen van 2021 was een Nederlandse gedragscode ondertekend door 11 politieke partijen en 4 internetdiensten om zich te committeren aan transparantie met betrekking tot digitale advertenties. Regelgeving over online microtargeting is (nog) niet van kracht. Microtargeting bij verkiezingen vindt tot op zekere hoogte wel plaats, maar verschilt sterk per partij, zoals de verkiezingen van 2021 laten zien (ICDS, 2021). In 2020 was er een klein schandaal met betrekking tot het overmatig verzamelen van gegevens door verschillende politieke partijen. Facebook heeft ook advertenties van één politieke partij verwijderd vanwege desinformatie (Snelderwaard en Van den Berg, 2020).

Op het gebied van **sociale inclusie** scoort Nederland goed. De overheid voert een actief beleid om mediageletterdheid te bevorderen. Het percentage mensen met elementaire of meer elementaire digitale vaardigheden is hoog (79%). De Nederlandse regering betuigt haar steun aan het EU-actieplan tegen desinformatie en heeft onlangs een Nederlandse gedragscode m.b.t digitale politieke advertenties in het leven geroepen. Verdere stappen waren gericht op het vergroten van de monitoring van online desinformatie en het creëren van een webpagina waar mensen meer informatie kunnen krijgen over het opsporen van desinformatie (Rijksoverheid, 2020b). Tijdens de pandemie circuleerden er in Nederland verschillende complottheorieën online. Uit een onderzoek van IPSOS bleek dat de meerderheid van de bevolking niet geloofde in complotten rond het virus (IPSOS, 2020). Ook in het Digital News Report 2020 van Reuters en het Commissariaat voor de Media (CvdM) werd gesteld dat de bezorgdheid over nep-informatie in Nederland het laagst is van de 40 landen die in het onderzoek waren meegenomen (CvdM, 2020b). Een rapport van het Rathenau Instituut uit 2019 stelde dat desinformatie in Nederland een beperkt probleem is. Er is geen specifieke wet tegen online haatdragende uitingen, omdat deze al vallen onder bestaande bepalingen met betrekking tot de vrijheid van meningsuiting.

5. Conclusies

Nederland scoort goed op de vier criteria die in de mediamonitor zijn opgenomen.

Basisbescherming: Het risico voor de criteria van de fundamentele bescherming is in 2020 een beetje toegenomen in vergelijking tot vorig jaar. Dit komt onder meer door de trage en incomplete afhandeling van WOB-verzoeken. Snellere en meer transparante afhandeling van WOB-verzoeken is nodig en zou bijdragen aan een transparantere overheid. Een andere problematische factor is de verslechterde positie van journalisten, onder andere door toename van agressie. Deze trend zet door: al in de eerste drie maanden van 2021 ontving PersVeilig 73 meldingen van agressie/bedreigingen door journalisten (Nieber, 2021). De invoering van anti-SLAPP wetgeving zou de positie van journalisten kunnen verbeteren.

Van de vier indicatoren is het risico het grootst op het gebied van de **marktpluraliteit** en levensvatbaarheid van de media. Regelgeving zou de transparantie van media-eigendom voor het publiek kunnen verbeteren, een administratieve autoriteit of gerechtelijk orgaan dat toeziet op de naleving van de mededingingsregels online en offline zou het risico van marktconcentratie kunnen verminderen. Daarnaast zou in navolging van andere landen een vorm van belasting op onlineplatforms kunnen worden ingevoerd.

Politieke onafhankelijkheid: In 2020 waren er positieve ontwikkelingen met de vernieuwing van de mediawet en de Nederlandse gedragscode om de transparantie van online politieke advertenties te verbeteren. Hoewel de gedragscode richting geeft, werd deze niet ondertekend door alle partijen. Daadwerkelijke wetgeving zou kunnen worden overwogen.

Sociale integratie: In de afgelopen jaren is er een actief beleid gevoerd om de toegang tot de media te diversifiëren. Toch is dit in de praktijk niet altijd zichtbaar. Echter voert de NPO een actief beleid op dit gebied. Gebarentaal heeft meer aandacht gekregen tijdens de COVID-pandemie, door de persconferenties met gebarentolken. En het is ook als officiële taal erkend. Steeds meer televisieprogramma's hebben ondertitels, maar de toevoeging van gebarentolk zou deze programma's toegankelijker kunnen maken voor een breder publiek.

6. Notities

[1] <https://wetten.overheid.nl/BWBR0020495/2020-01-01>

7. Referenties

- Aaldering, L. and Van der Pas, D. (2021). *Media-aandacht voor vrouwelijke lijsttrekkers*. Available at: <https://stukroodvlees.nl/media-aandacht-voor-vrouwelijke-lijsttrekkers/> (Accessed: 24 March 2021).
- Bormans, A., Meines, M., Saris, K., Scheifes, I. and De Vos, E. (2021). *Wie het beeld heeft, heeft de macht*. Available at: https://www.groene.nl/artikel/wie-het-beeld-heeft-heeft-de-macht?utm_source=De+Groene+Amsterdammer&utm_campaign=a7fb4562bb-Dagelijks-2021-03-27&utm_medium=email&utm_term=0_853cea572a-a7fb4562bb-76292125 (Accessed: 25 March 2021).
- Brandenburg, T. (2017). *40 procent van de freelancers kan niet tot amper rondkomen*. Available at: <https://www.villamedia.nl/artikel/40-procent-van-de-freelancers-kan-niet-tot-amper-rondkomen> (Accessed: 24 March 2021).
- CBS. (2020). *Jaaroverzicht 2020*. Available at: <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2020/53/jaaroverzicht-2020> (Accessed: 10 March 2021).
- CBS. (2021). *Hoeveel mensen met een migratieachtergrond wonen in Nederland?* Available at: <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-asiel-migratie-en-integratie/hoeveel-mensen-met-een-migratie-achtergrond-wonen-in-nederland-#:~:text=Van%20de%20totale%20Nederlandse%20bevolking,daarmee%20tot%20de%20tweede%20generatie.> (Accessed: 10 March 2021).
- Compendium voor de Leefomgeving (2020). *Bevolkingsgroei 2015-2020*. Available at: <https://www.cvdm.nl/sites/default/files/files/Rapport%20Evaluatie%20bekostiging%20lokale%20publieke%20media-instellingen.pdf> (Accessed: 10 March 2021).
- CvdM (2019a). *Lokale Publieke Media-instellingen: Evaluatie van de gemeentelijke bekostiging 2016-2018*. Available at: <https://www.cvdm.nl/sites/default/files/files/Rapport%20Evaluatie%20bekostiging%20lokale%20publieke%20media-instellingen.pdf> (Accessed: 10 March 2021).
- CvdM (2019b). *Representatie vrouwen op televisie*. Available at: <https://www.mediamonitor.nl/analyse-verdieping/representatie-vrouwen-op-televisie/> (Accessed: 10 March 2021).
- CvdM, (2020a). *Mediamonitor 2020: van offline naar online*. Available at: <https://www.mediamonitor.nl/wp-content/uploads/Mediamonitor-2020.pdf> (Accessed: 10 March 2021).
- CvdM (2020b). *Digital News Report Nederland 2020*. Available at: <https://www.mediamonitor.nl/wp-content/uploads/Reuters-Digital-News-Report-2020.pdf> (Accessed: 12 March 2021).
- CvdM (2020c). *Gewijzigde Mediawet van kracht*. Available at: <https://www.cvdm.nl/actueel/gewijzigde-mediawet-van-kracht> (Accessed: 12 March 2021).
- EuropaNu (no date). *Politieke situatie Nederland*. Available at: https://www.europa-nu.nl/id/viikhlsv11qm/politieke_situatie_nederland (Accessed: 10 March 2021).
- Gorter, A., Ghijsen, E., Fallah, H. and De Jonge Belle (2020). *Global Media Monitoring Project 2020 Eerste resultaten Nederland*. Available at: <https://205rpe43adla3g1ggs4flurx-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2020/10/GMMP-2020-Eerste-resultaten-Nederland-1.pdf> (Accessed: 12 March 2021).
- Hafkamp, M. (2020). *Talpa Network reorganiseert: gedwongen ontslagen*. Available at: <https://www.adformatie.nl/media/talpa-voert-reorganisatie-door-als-gevolg-van-coronacrisis> (Accessed: 12 March 2021).
- Henley, J. (2020). *Dutch state broadcaster pulls logo from vans after attacks*. Available at: <https://www.theguardian.com/world/2020/oct/16/dutch-state-broadcaster-nos-pulls-logo-vans-attacks> (Accessed: 23 March 2021).
- Het Parool, (2021). *Overheid te laat bij ruim twee derde Wob-verzoeken*. Available at: <https://www.parool.nl/nederland/overheid-te-laait-bij-ruim-twee-derde-wob-verzoeken~b4199cbd/>

(Accessed: 11 March 2021).

- Hijink, M. and Wassens, R. (2020). *Hoe filter je alle corona-onzin uit Facebook, Twitter en YouTube?* Available at: <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/03/20/hoe-filter-je-alle-corona-onzin-uit-facebook-en-twitter-a3994443> (Accessed: 13 March 2021).
- Hinke, B. (2020). *Hoofdredacteuren blikken terug. Corona heeft ook ons overspoeld.* Available at: <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/06/22/het-heeft-ook-ons-overspoeld-a4003640> (Accessed: 12 March 2021).
- ICDS (2021). *Dashboard.* Available at: <https://politieke-advertenties.nl/22-2/> (Accessed: 26 March 2021).
- Ipsos (2020). *Complottheorieën over het coronavirus.* Available at: <https://www.ipsos.com/nl-nl/complottheorieen-over-het-coronavirus> (Accessed 26 March 2021).
- De Jong, D. (2020). *Omzet RTL Group daalt 50 procent in Q2-2020, EBITDA-resultaat RTL Nederland daalt met 93 procent in H1 2020.* Available at: <https://nederlandsmedianieuws.nl/TV-en-Video/tv-en-video-nieuws/Coronacrisis-heeft-grote-impact-op-resultaat-RTL-Nederland-dramatische-resultaatdaling/> (Accessed 11 March 2021).
- Kist, R. (2020). *Daling reclamegelden houdt aan, media in problemen.* Available at: <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/06/17/daling-reclamegelden-houdt-aan-media-in-problemen-a4003160> (Accessed 12 March 2021).
- Kivits, N. (2020). *Onvrede bij DPG-freelancers over inzet tijdens coronacrisis.* Available at: <https://www.villamedia.nl/artikel/onvrede-bij-dpg-freelancers-over-inzet-tijdens-coronacrisis> (Accessed 12 March 2021).
- Kivits, N. (2021). *Ww-uitkeringen journalisten op niveau van voor coronacrisis.* Available at: <https://www.villamedia.nl/artikel/werkloosheidsuitkeringen-journalisten-op-niveau-van-voor-coronacrisis> (Accessed 12 March 2021).
- Koethenbuerger, M. (2019). *Belastingheffing op digitale platforms.* Available at: <https://esb.nu/events/overig/20056613/belastingheffing-op-digitale-platforms> (Accessed 11 March 2021).
- Loyens & Loeff, (2020). *Wetsvoorstel tot wijziging van de Wet Huis voor klokkenluiders.* Available at: <https://www.loyensloeff.com/nl/nl/nieuws/nieuwsartikelen/wetsvoorstel-tot-wijziging-van-de-wet-huis-voor-klokkenluiders-n21152/> (Accessed 26 March 2021).
- Markus, N. (2021). *Ook de verkiezingsdebatten krijgen een gebarentolk.* Available at: <https://www.trouw.nl/binnenland/ook-de-verkiezingsdebatten-krijgen-een-gebarentolk~b00a191b/> (Accessed 12 March 2021).
- Mediawet (2008). Available at: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0025028/2021-01-01> (Accessed 12 March 2021).
- Nieber, L. and Wester, J. (2019). *Dubbelrollen en argwaan aan de rand van het Mediapark.* Available at: <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/07/16/dubbelrollen-en-argwaan-aan-de-rand-van-het-mediapark-a3967335> (Accessed 12 March 2021).
- Nieber, L. and Wester, J. (2020). *Commissariaat voor de Media al jaren in de fout met aanbestedingen.* Available at: <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/01/15/commissariaat-van-de-media-al-jaren-in-de-fout-met-aanbestedingen-a3987040> (Accessed 13 March 2021).
- NOS, (2020). *Steun in Kamer voor officiële erkenning gebarentaal: 'We zijn er nog niet na Irma'.* Available at: <https://nos.nl/artikel/2346338-steun-in-kamer-voor-officiële-erkenning-gebarentaal-we-zijn-er-nog-niet-na-irma.html> (Accessed 12 March 2021).

- NOS (No date). *Journalistieke code*. Available at: <https://nos.nl/nieuwsuur/over/journalistieke-code/> (Accessed 26 March 2021).
- NPO (no date). *Toegankelijkheid*. Available at: <https://over.npo.nl/voor-publiek/toegankelijkheid> (Accessed 12 March 2021).
- NPO (2019). *Begroting 2020*. Available at: <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/kamerstukken/2019/11/15/bijlage-5b-begroting-2020-npo-deel-1/bijlage-5b-begroting-2020-npo-deel-1.pdf> (Accessed 12 March 2021).
- NPO (2021). *Begroting 2021*. Available at: <https://over.npo.nl/download/nl/893> (Accessed 12 March 2021).
- NRC (No date). *NRC-code*. Available at: <https://nrccode.nrc.nl/#:~:text=Inleiding-.Deze%20NRC%20Code%20gaat%20over%20ons%20doen%20en%20laten%20als,%2C%20medewerkers%2C%20abonnees%20en%20lezers> (Accessed 26 March 2021).
- NRC (2020). *Commissariaat voor de Media krijgt kleinere top*. Available at: <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/06/11/ingrijpen-slob-commissariaat-voor-de-media-krijgt-kleinere-top-a4002474> (Accessed 11 March 2021).
- NVJ (no date). *Veelgestelde vragen over het NVJ Lidmaatschap*. Available at: <https://www.nvj.nl/veelgestelde-vragen-over-nvj-lidmaatschap> (Accessed 11 March 2021).
- NVJ (2008). *Code voor de journalistiek, door het Nederlands Genootschap van Hoofdredacteuren*. Available at: <https://www.nvj.nl/ethiek/ethiek/code-journalistiek-nederlands-genootschap-hoofdredacteuren-2008> (Accessed 12 March 2021).
- NVJ (2020). *Geweld tegen journalisten is een treurige trend*. Available at: <https://www.nvj.nl/nieuws/geweld-tegen-journalisten-treurige-trend> (Accessed 10 March 2021).
- NVJ (2021). *NVJ Tarievencalculator*. Available at: <https://www.nvj.nl/themas/ondernemerschap/tarief/nvj-tarievencalculator> (Accessed 11 March 2021).
- Piersma, J. (2021). *Digitale groei hielp kranteneigenaar Mediahuis door het coronajaar*. Available at: <https://fd.nl/ondernemen/1368009/digitale-groei-helpt-mediahuis-door-coronajaar> (Accessed 11 March 2021).
- Radio.nl (2020). *Radioreclame-omzet 30% gedaald door coronacrisis*. Available at: <http://radio.nl/821531/radioreclame-omzet-30-gedaald-door-coronacrisis> (Accessed 11 March 2021).
- Rathenau Instituut (2019). *Desinformatie in Nederland*. Available at: <https://www.rathenau.nl/nl/digitale-samenleving/desinformatie-nederland> (Accessed 26 March 2021).
- Rechtbank Amsterdam. (2020). *ECLI:NL:RBAMS:2020:4966*. Available at: <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBAMS:2020:4966> (Accessed 26 March 2021).
- Rechtbank Amsterdam. (2020). *ECLI:NL:RBAMS:2020:4435*. Available at: <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBAMS:2020:4435> (Accessed 26 March 2021).
- Rijksoverheid (2020a). *Regelingen voor media en omroepen*. Available at: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-financiele-regelingen/overzicht-financiele-regelingen/regelingen-voor-media-en-omroepen> (Accessed 7 April 2021).
- Rijksoverheid (2020b). *Minister Ollongren neemt maatregelen tegen desinformatie richting Tweede Kamer verkiezingen*. Available at: <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/11/16/minister-ollongren-neemt-maatregelen-tegen-desinformatie-richting-tweede-kamer-verkiezingen> (Accessed 26 March 2021).
- Rooijendijk, L. (2021). *Aanbevelingen TI-NL bij evaluatie Wet en herinrichting Huis voor klokkenluiders*. Available at: <https://www.transparency.nl/nieuws/2020/03/aanbevelingen-ti-nl-bij->

- [evaluatie-wet-en-herinrichting-huis-voor-klokkenluiders/](#) (Accessed 11 March 2021).
- RSF (2020). *Netherlands: Increase in attacks against journalists*. Available at: <https://rsf.org/en/netherlands> (Accessed 11 March 2021).
 - RTL Nieuws (2019). *NU.nl stopt met factchecken voor Facebook*. Available at: https://www.rtlnieuws.nl/tech/artikel/4934526/nunl-stopt-met-controleren-facebookberichten?redirect_from=bright (Accessed 23 March 2021).
 - Rutten, P., Van den Berg, B., Vermaas, K. Holland, C., Van Eijk, N., and De Nijs, J. (2009). *Streekoproepen in Nederland*. Available at: <https://www.dialogic.nl/wp-content/uploads/2016/12/2008.018-0908.pdf> (Accessed 12 March 2021).
 - RvdJ (2019). *Code van de Raad van Journalistiek*. Available at: <https://www.rvdj.be/sites/default/files/pdf/code-rvdj.pdf> (Accessed 26 March 2021).
 - Schulz, W., Beeskow, J., Dreyer, S., Sprenger, R., Valcke, P., Stevens, D., Lievens, E., Irion, K., Koppányi, S., Svensson, S., Defraigne, P., Ledger, M., Willems, V., Vereecke, N., and Suter, T. (2011). *INDIREG: Indicators for independence and efficient functioning of audiovisual media services regulatory bodies for the purpose of enforcing the rules in the AVMS Directive (SMART 2009/0001): final report*. Available at: https://pure.uva.nl/ws/files/2797399/166459_INDIREG_Final_report.pdf (Accessed 28 March 2021).
 - Snelderwaard, T., and Van den Berg, E. (2020). *Zo werd FvD de grootste partij van Nederland*. Available at: <https://www.npo3.nl/brandpuntplus/fvd-ledenwerving-facebook> (Accessed: 25 March 2021).
 - StatLine (2021). *Bevolkingsontwikkeling*. Available at: <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/37230ned/table?fromstatweb> (Accessed 10 March 2021).
 - SvdJ (2020). *15 journalistieke fondsen die nu uitkomst kunnen bieden*. Available at: <https://www.svdj.nl/15-journalistieke-fondsen-die-juist-nu-uitkomst-kunnen-bieden/> (Accessed 12 March 2021).
 - Takken, W. (2021). *Welke partijen waren het meest in beeld*. Available at: <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/03/15/welke-partijen-waeren-het-meest-in-beeld-a4035626> (Accessed 13 March 2021).

Bijlagen I. Landenteam

Voornaam	Achternaam	Positie	Instelling	MPM2021 CT Leider
<i>Ofra</i>	<i>Klein</i>	<i>PhD Researcher</i>	<i>EUI</i>	X

Bijlagen II. Groep van experts

De groep van deskundigen bestaat uit specialisten met een aanzienlijke kennis van en erkende ervaring op het gebied van de media. De rol van de groep van deskundigen bestond erin de antwoorden van het landenteam op 16 van de 200 variabelen waaruit het MPM2021 is samengesteld, te evalueren. Deze 16 vragen zouden als subjectief kunnen worden beschouwd. Om de nauwkeurigheid van de eindresultaten van de MPM te waarborgen en om de objectiviteit van deze vragen te maximaliseren is de MPM overgegaan tot het raadplegen van erkende deskundigen. Het is echter belangrijk te benadrukken dat het definitieve landenrapport niet noodzakelijkerwijs de individuele standpunten weergeeft van de deskundigen die hebben deelgenomen. Het geeft alleen de standpunten weer van het nationale landenteam dat de gegevens heeft verzameld en het verslag heeft geschreven.

Voornaam	Achternaam	Positie	Instelling
<i>Hans</i>	<i>Snijder</i>	<i>Supervisory board member</i>	<i>AVROTROS</i>
<i>Marcel</i>	<i>Betzel</i>	<i>Policy advisor</i>	<i>Commissariaat voor de Media</i>
<i>Tom</i>	<i>Nauta</i>	<i>Director</i>	<i>NPD Nieuwsmedia</i>
<i>Inge</i>	<i>Graef</i>	<i>Associate Professor of Competition Law</i>	<i>Tilburg University</i>
<i>Edmund</i>	<i>Lauf</i>	<i>Project manager</i>	<i>Commissariaat voor de Media</i>
<i>Paddy</i>	<i>Leerssen</i>	<i>PhD candidate in Information Law</i>	<i>University of Amsterdam</i>

Onderzoeksrapport

Editie 2021.2831

Juli 2021

doi: 10.2870/386517

ISBN: 978-92-9466-046-6

QM-02-21-692-EN-N

Publications Office
of the European Union

